

JUSTITSMINISTERIETS FORSKNINGSKONTOR
NOVEMBER 2017

NYE FORANSTALTNINGSDOMME I 2016

I forbindelse med en lovændring vedrørende tidsbegrænsning af foranstaltninger efter straffelovens § 68 og § 69 blev det besluttet, at der løbende skal indsamles oplysninger om domme, afsagt efter lovens ikrafttræden 1. juli 2000, således at Retsudvalget kan holdes orienteret om udviklingen på området, og således at der opbygges et grundlag for en evaluering. Denne evaluering blev gennemført i 2010 og er tilgængelig på Justitsministeriets hjemmeside.¹

Den foreliggende statistik omhandler domme, der er afsagt i perioden fra d. 1. januar 2016 til d. 31. december 2016. Der er tidligere udarbejdet redegørelser om domme for perioden 1. juli 2000 til 31. december 2001 og separat for årene 2002 til 2015.

I denne rapport belyses udviklingen separat for de psykisk syge (jf. straffelovens § 16, stk. 1, 1. pkt.), de mentalt retarderede (straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt. og straffelovens § 16, stk. 2) samt personer, der henhører under straffelovens § 69 – i det følgende rubriceret under betegnelsen ”mangelfuldt udviklede m.v.”

Data til brug for undersøgelsen stammer fra Kriminalregisteret.

Udviklingen i antallet af foranstaltningsdomme

I 2016 blev der afsagt i alt 779² foranstaltningsdomme, jf. tabel 1. De 779 domme angår 772 personer, idet syv personer er blevet idømt en foranstaltningsdom to gange i løbet af 2016.

De 779 foranstaltningsdomme repræsenterer et fald på næsten syv pct. i forhold til 2015, hvor der blev afsagt 838 domme.

¹ Sorensen, D. W.M., Kyvsgaard, B. & Pedersen, A-J. B (2010): ”Evaluering af tidsbegrænsning af foranstaltninger.”

² Tre af disse domme er under anke, men er inkluderet i denne rapport, selvom de potentielt kan ændres ved 2. instans.

Af tabel 1 ses også, at antallet af foranstaltningsdomme er steget hvert år frem til 2006. Faldet i 2007 er antagelig relateret til retsreformen, og de efterfølgende år viser da også en stigning i antallet af domme.³ Antallet af domme i 2015 og 2016 er lavere end i de foregående fem år.

Tabel 1. Udvikling i antallet af foranstaltningsdomme samt i andelen af domme uden tidsbegrænsning.⁴

	Antal	Andel uden tidsbegrænsning
2001	362	43 % (156)
2002	460	44 % (204)
2003	528	42 % (223)
2004	579	38 % (222)
2005	685	40 % (271)
2006	749	38 % (281)
2007	591	38 % (224)
2008	680	38 % (257)
2009	664	43 % (282)
2010	857	36 % (307)
2011	924	39 % (354)
2012	885	38 % (339)
2013	868	39 % (339)
2014	901	41 % (367)
2015	838	42 % (350)
2016	779	40 % (313)

I en undersøgelse fra Justitsministeriets Forskningskontor fra 2014 belyses udviklingen i foranstaltninger 1981-2012, idet der ses på, hvilke forhold der har haft betydning for stigningen i antallet af domme set over hele perioden.⁵ Undersøgelsen viser, at væksten i antallet af foranstaltninger primært beror på flere sager vedrørende vold, herunder især flere sager vedrørende vold eller trusler mod offentligt ansatte. Det er ikke muligt at sige præcist, hvad denne udvikling beror på. Dog peges på, at en øget screening antageligt har betydning for de seneste års vækst i domme til mangelfuldt udviklede m.v. Det påpeges desuden, at væksten i lidt højere grad beror på domme for forhold, der er begået under en indlæggelse på psykiatrisk hospital eller under et andet psykiatrisk behandlingsforløb, end på domme for lovovertrædelser, der er begået, mens den dømte ikke havde en sådan form for kontakt

³ Det mindre fald, der ses i 2009, skyldes antageligt, at data for det år først er blevet udtrukket fra Kriminalregisteret i 2013. Personer, der efter dommen er døde, slettes i Kriminalregisteret efter senest to år, hvilket betyder, at sådanne tilfælde i større omfang vil mangle blandt domme vedrørende 2009.

⁴ Når antallet af nye foranstaltningsdomme, der er afsagt i de enkelte år, afviger en smule fra de tal, der er anført i rapporterne for de enkelte år, skyldes det ankesager (for ankesager, der fører til ændringer i foranstaltningen, henføres til året for dommen i 2. instans, mens ankesager, hvor der ikke er sket ændringer i dommen, henføres til året for dommen i 1. instans).

⁵Jørgensen, T.T. (2014): "Udviklingen i domme til foranstaltning."

med psykiatrien. En del af væksten vurderes i den forbindelse at bero på dels en øget tilbøjelighed til at definere voldsepisoder i arbejdslivet som kriminel vold, og dels en særligt øget anmeldelsestilbøjelighed for vold i arbejdslivet. Endelig påpeges, at selve lovændringen fra medio 2000, med indførelse af længstetider og nye krav om kontrol og opfølgning, kan have bevirket en øget påpasselighed med at registrere lovovertrædelser under foranstaltningen.

Af tabel 1 ses desuden, at andelen af domme *uden* tidsbegrænsning har ligget på et relativt stabilt niveau de seneste seks år.

Foranstaltningsdomme og den dømtes mentale tilstand

Af de 779 domme i 2016 angår 502 (svarende til 64 pct.) psykisk syge, 130 (17 pct.) mentalt retarderede og 147 (19 pct.) mangelfuldt udviklede. 17 af de 130 personer, der er mentalt retarderede, er det i højere grad (straffelovens § 16 stk. 1, 2. pkt.).

Tabel 2. Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens længstetid og de dømtes mentale tilstand.

	Psykisk syge		Mentalt retarderede		Mangelfuldt udviklede m.v.	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Ingen længstetid	210	42 %	52	40 %	51	35 %
1 år			1	0,8 %	1	0,7 %
2 år			1	0,8 %	1	0,7 %
3 år	3	0,6 %	19	15 %	5	3 %
5 år	289	58 %	57	44 %	89	61 %
I alt	502	100 %	130	100 %	147	100 %

Af tabel 2, der angår dommens eventuelle tidsbegrænsning, fremgår det, at langt de fleste af de tidsbegrænsede domme har en længstetid på fem år, mens blot fire domme har en længstetid på mindre end tre år. Af tabellen fremgår desuden, at andelen af domme uden tidsbegrænsning er størst for de psykisk syge (42 pct.), lidt lavere for de mentalt retarderede (40 pct.) og lavest for de mangelfuldt udviklede m.v., nemlig 35 pct.

Tidsbegrænsning og foranstaltningens art

Ifølge lovændringen fra 2000 skal der – når kriminaliteten ikke er af personfarlig karakter, jf. det senere – fastsættes en længstetid for foranstaltningen på fem år, såfremt foranstaltningen medfører eller giver mulighed for, at den dømte anbringes i institution. I sager, hvor foranstaltningen ikke giver mulighed for anbringelse, skal der fastsættes en længstetid, som ikke må overstige tre år. I de sager, der vedrører alvorlig personfarlig kriminalitet, fastsættes i almindelighed ikke en længstetid.

Af de i alt 502 domme, som angår psykisk syge personer, giver 462 mulighed for indlæggelse, mens 37 domme medfører, at den dømte skal anbringes på hospital eller i sikret afdeling, jf. tabel 3.

Af de i alt 499 domme, der medfører eller kan medføre indlæggelse/anbringelse, er der for 210 domme (svarende til 42 pct.) ikke fastsat en længstetid for foranstaltningen, jf. bestemmelserne i straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2, om alvorligere personfarlig kriminalitet. I de resterende 289 domme, der medfører eller kan medføre indlæggelse/anbringelse, er der fastsat en længstetid på fem år i overensstemmelse med ordlyden af bestemmelserne i straffelovens § 68 a, stk. 1, og straffelovens § 69 a, stk. 1.

Tabel 3. Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens art og længstetid for psykisk syge.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Tilsyn/ambulant behandling <i>uden</i> mulighed for indlæggelse				3		3
Tilsyn/ambulant behandling <i>med</i> mulighed for indlæggelse	49				159	208
Behandling med mulighed for indlæggelse	128				126	254
Anbringelse på hospital	32				4	36
Anbringelse i sikret afdeling	1					1
I alt	210			3	289	502

De resterende tre domme giver ikke mulighed for indlæggelse, hvilket som nævnt indebærer, at der skal fastsættes en længstetid, der ikke overstiger tre år.

Med hensyn til de mentalt retarderede er der afsagt 93 domme, som giver mulighed for anbringelse, jf. tabel 4. Der er desuden afsagt 8 anbringelsesdomme. Af de i alt 109 domme, der medfører eller kan medføre anbringelse, er der for 52 domme (svarende til 48 pct.) ikke fastsat længstetid for foranstaltningen. Denne andel er noget større end for de psykisk syge.

Som nævnt, skal der i domme, hvor foranstaltningen ikke giver mulighed for anbringelse, fastsættes en længstetid, der ikke må overstige tre år, hvilket også i alle tilfælde er sket for disse i alt 21 domme vedrørende mentalt retarderede.

Tabel 4. Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens art og længstetid for mentalt retarderede.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Tilsyn/ambulant behandling <i>uden</i> mulighed for anbringelse		1	1	19		21
Tilsyn/ambulant behandling <i>med</i> mulighed for anbringelse	41				52	93
Anbringelse på hospital/institution	3				5	8
Institution m. mulighed for midlertidig anbringelse i sikret afd.	8					8
Anbringelse i sikret afdeling/institution						
I alt	52	1	1	19	57	130

Af de 147 domme, som angår personer med mangelfuld udvikling m.v., er én en anbringelsesdom, mens 139 kan medføre indlæggelse, jf. tabel 5. I 51 ud af de 140 domme, der medfører eller kan medføre indlæggelse/anbringelse, er der ikke fastsat længstetid. Dette svarer til 36 pct., hvilket er en lidt mindre andel end for de psykisk syge og en noget mindre andel end for de mentalt retarderede.

I de domme, der ikke giver mulighed for indlæggelse/anbringelse, er der i alle syv tilfælde fastsat en længstetid, som ikke overstiger tre år.

Tabel 5. Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens art og længstetid for mangelfuldt udviklede m.v.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Tilsyn/ambulant behandling <i>uden</i> mulighed for indlæggelse		1	1	5		7
Tilsyn/ambulant behandling <i>med</i> mulighed for indlæggelse	33				71	104
Behandling med mulighed for indlæggelse	17				18	35
Anbringelse på hospital	1					1
Institution m. mulighed for midlertidig anbringelse i sikret afd.						
I alt	51	1	1	5	89	147

Tidsbegrænsning og kriminalitetens art

Der skal i almindelighed ikke fastsættes længstetid i sager, der vedrører personfarlig kriminalitet, jf. straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2. De kriminalitetsformer, der nævnes i disse bestemmelser, er drab, røveri, frihedsberøvelse, alvorlig vold, trusler efter § 266, brandstiftelse, voldtægt eller anden alvorlig sædelighedsforbrydelse eller forsøg på en af disse forbrydelser. Hvorvidt en forbrydelse er omfattet af bestemmelserne, f.eks. har karakter af en alvorlig voldsforbrydelse, afhænger af en konkret vurdering af forbrydelsens beskaffenhed og omstændigheder. I sager, der angår andre former for kriminalitet, skal der som udgangspunkt fastsættes en længstetid.

Tabel 6. Foranstaltningsdomme fordelt efter kriminalitetens art og foranstaltningens længstetid for psykisk syge.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Voldtægt mv.	3					3
Samleje med barn mv.	1				1	2
Blufærdighedskrænkelse	1			1	7	9
Andre seksualforbrydelser					1	1
Vold/trusler mod off. ansatte	49				85	134
Drab	9				1	10
Forsøg på drab	8					8
Simpel vold	3				67	70
Alvorligere vold	28				10	38
Vold i øvrigt	2				6	8
Kvalificeret brandstiftelse	2					2
Brandstiftelse i øvrigt	33					33
Frihedsberøvelse	3					3
Trusler	43			1	11	55
Tyveri					33	33
Røveri	23				5	28
Andre formueforbrydelser				1	16	17
Andre straffelovsovertr.	2				22	24
Særlovsovertrædelser					24	24
I alt	210			3	289	502

I tabel 6 er foranstaltningsdomme, som er idømt psykisk syge personer, fordelt efter kriminalitetens art. I tilfælde af, at personen er dømt for flere forhold, er det den alvorligste lovovertrædelse, sagen kategoriseres efter. Det skal bemærkes, at Justitsministeriets Forskningskontor i visse tilfælde har ændret den kategorisering, som politiet har foretaget, således at personfarlige forbrydelser i alle til-

fælde er prioriteret før ikke-personfarlige forbrydelser, og således at de former for personfarlige forbrydelser, der er nævnt i straffelovens § 68 a, stk. 2, og straffelovens § 69 a, stk. 2, prioriteres over øvrige personfarlige forbrydelser.⁶

Der er i intet tilfælde i de sager, som angår voldtægt, forsøg på manddrab, kvalificeret brandstiftelse (straffelovens § 180), brandstiftelse i øvrigt (straffelovens § 181) eller frihedsberøvelse fastsat en længstetid for foranstaltningen. I en enkelt sag omhandlende drab er der fastsat en længstetid på 5 år, hvilket også er tilfældet i en enkelt sag vedrørende samleje med barn. I sager om røveri er der i en mindre del af sagerne (18 pct.) fastsat en længstetid, mens det drejer sig om henholdsvis 22 pct. og 26 pct. i sager vedrørende trusler (straffelovens § 266 og straffelovens § 123) og alvorligere vold (straffelovens § 245).

For så vidt angår andre former for personfarlig kriminalitet, vold eller trusler mod offentligt ansatte, simpel vold (straffelovens § 244) og vold i øvrigt, er der i hovedparten af sagerne fastsat en længstetid.⁷ For sager angående tyveri og andre formueforbrydelser⁸, andre straffelovsovertrædelser⁹ samt særlovsovertrædelser¹⁰ er der i alle eller næsten alle tilfælde fastsat en længstetid.

Endelig ses af tabellen, at der er fastsat en længstetid i den ene sag om andre seksualforbrydelser¹¹, og i otte ud af ni sager om blufærdighedskrænkelser (straffelovens § 232).

Vedrørende personfarlig kriminalitet og eventuel fastsættelse af længstetider følger dommene – både for de mentalt retarderede (tabel 7) og de mangelfuldt udviklede m.v. (tabel 8) – i høj grad den fordeling, som er beskrevet for de psykisk syge.

⁶ Sidstnævnte prioritering har været anvendt siden 2013. Ændringen betyder, at andelen af sager, der vedrører trusler, bliver relativ stor, idet den nu prioriteres over eksempelvis simpel vold (straffelovens § 244) og vold og trusler mod offentligt ansatte (straffelovens § 119).

⁷ Sagerne under kategorien 'vold i øvrigt' angår i syv tilfælde forvoldelse af fare for liv eller legeme (straffelovens § 252) og i ét tilfælde en sag om ulovlig tvang (straffelovens § 260).

⁸ Sagerne under kategorien 'andre formueforbrydelser' angår en sag om afpresning (straffelovens § 281), otte sager om hærværk (straffelovens § 291) fire sager om brugstyveri af personbil (straffelovens § 293a), tre sager om hæleri (straffelovens § 290) og en sag om videregivelse af urigtige oplysninger til offentlige myndigheder for at unddrage sig betaling eller opnå uberettiget udbetaling (straffelovens § 289a).

⁹ Sager under kategorien 'andre straffelovsovertrædelser' vedrører straffelovens §§ 124, 164, 171, 172, 191 og 192a.

¹⁰ Særlovsovertrædelserne angår lov om euforiserende stoffer, våbenloven, udlændingeloven, færdselslovens bestemmelser om spiritus- og promillekørsel samt lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning.

¹¹ Sagen under kategorien 'andre seksualforbrydelser' angår børnepornografi (straffelovens § 235).

Tabel 7. Foranstaltningsdomme fordelt efter kriminalitetens art og foranstaltningsens længstetid for mentalt retarderede.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Voldtægt mv.	6					6
Samleje med barn mv.	1			1	2	4
Blufærdighedskrænkelser					4	4
Andre seksualforbrydelser				1	1	2
Vold/trusler mod off. ansatte	14			5	19	38
Drab	1					1
Simpel vold				2	6	8
Alvorligere vold	9			1	3	13
Brandstiftelse i øvrigt	7					7
Frihedsberøvelse	1					1
Trusler	8			3	2	13
Tyveri				4	10	14
Røveri	5					5
Andre formueforbrydelser					4	4
Andre straffelovsovertr.				1	5	6
Særlovsovertrædelser		1	1	1	1	4
I alt	52	1	1	19	57	130

Tabel 8. Foranstaltningsdomme fordelt efter kriminalitetens art og foranstaltningsens længstetid for mangelfuldt udviklede m.v.

	Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	5 år	I alt
Voldtægt mv.	1					1
Blufærdighedskrænkelser					2	2
Vold/trusler mod off. ansatte	9				24	33
Forsøg på drab	1					1
Simpel vold	1	1		3	19	24
Alvorligere vold	11				2	13
Vold i øvrigt	1				1	2
Brandstiftelse i øvrigt	6					6
Frihedsberøvelse	1					1
Trusler	13			1	6	20
Tyveri					10	10
Røveri	6				1	7
Andre formueforbrydelser				1	4	5
Andre straffelovsovertr.	1		1		10	12
Særlovsovertrædelser					10	10
I alt	51	1	1	5	89	147

Længstetider for ophold

Hvis der idømmes en foranstaltning efter straffelovens § 69, som medfører eller giver mulighed for anbringelse i institution eller på hospital, jf. straffelovens § 69 a, stk. 1 og stk. 2, skal der i alle tilfælde fastsættes en længstetid for opholdet. Længstetiden for opholdet kan – uanset en eventuel længstetid for foranstaltningen – i almindelighed ikke overstige ét år.

Tabel 9 vedrører de domme, hvor der skal fastsættes en længstetid for opholdet. Som det fremgår af tabellen, er der i 133 af de i alt 140 domme fastsat en længstetid for opholdet på højst ét år. I syv tilfælde, hvor der gives mulighed for indlæggelse, er der ikke fastsat en længstetid for opholdet.

Tabel 9. Foranstaltningsdomme fordelt efter foranstaltningens art og længstetiden for ophold for mangelfuldt udviklede m.v.

	Ingen længstetid	2 mdr.	1 år	I alt
Tilsyn/ambulant behandling med mulighed for indlæggelse	3	1	100	104
Behandling med mulighed for indlæggelse	4		31	35
Anbringelse på hospital/ institution			1	1
I alt	7	1	132	140